

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/ruch-socjalistyczny/66612,Kazimierz-Puzak-1883-1950.html>

BIOGRAM / BIOGRAFIA

Kazimierz Pużak (1883-1950)

Autor: MACIEJ ŻUCZKOWSKI 30.04.2020

Był jednym z najwybitniejszych przedstawicieli niepodległościowego nurtu polskiej lewicy. Całym swoim politycznym życiem zaświadczył o tym, że sprawa Polski – jej suwerenności państwowej – była dla niego kwestią pierwszorzędą. Potwierdził to ostatecznie śmiercią w komunistycznym więzieniu.

Wyjątkowo trafnie uchwycił historyczne znaczenie postaci Pużaka Zygmunt Zaremba:

„Ktokolwiek będzie szukał uosobienia epoki 1939-1945, jakie znalazł w osobie Traugutta rok 1863, wzrok jego musi się zatrzymać na krępej, pochylonej nieco postaci Kazimierza Pużaka, który był głównym budowniczym Polski Podziemnej, i mimo klęsk wytrwał do końca w wierności dla swego dzieła, przypieczętuwując je ofiarą swego życia.”

Młodość i pierwsze boje

Kazimierz Pużak urodził się 26 sierpnia 1883 roku w Tarnopolu. Był synem Wojciecha i Marceli z domu Hrycynów. Już w gimnazjum w Tarnopolu zaangażował się w działalność o charakterze niepodległościowo-socjalistycznym.

W 1909 r. wraz z Henrykiem Minkiewiczem wykonał w Rzymie partyjny wyrok śmierci na agencie carskiej Ochrony Albinie Tarantowiczu. Aresztowany w Łodzi w kwietniu 1911 r., po 2 latach śledztwa został skazany na 8 lat ciężkich robót i osiedlenie na Syberii.

Po maturze podjął studia na Wydziale Prawa i Umiejętności Politycznych Uniwersytetu Lwowskiego, jednakże po wybuchu rewolucji w Kongresówce przekroczył granicę zaboru rosyjskiego i rozpoczął działalność w PPS. W 1909 r. wraz z Henrykiem Minkiewiczem wykonał w Rzymie partyjny wyrok śmierci na agencie carskiej Ochrony Albinie Tarantowiczu. Aresztowany w Łodzi w kwietniu 1911 r., po 2 latach śledztwa został skazany na 8 lat ciężkich robót i osiedlenie na Syberii. Karę odbywał w więzieniach w Warszawie, a od 1915 r. w twierdzy Szlisselburg w Piotrogradzie. Zwolniony po Rewolucji Lutowej włączył się w działalność petersburskiej grupy PPS i po kilku miesiącach wszedł do Centralnego Komitetu Wykonawczego PPS w Rosji.

Polityk II RP i Państwa Podziemnego

W październiku 1918 r. powrócił do Polski, zaś trzy miesiące później z listy PPS został wybrany na posła do Sejmu Ustawodawczego. W izbie niższej parlamentu zasiadał nieprzerwanie do 1935 r., kiedy to po zmianie ordynacji wyborczej w skutek m.in. jego postawy PPS podjęła decyzję o zbojkotowaniu wyborów. W swojej działalności parlamentarnej koncentrował się na kwestiach społecznych. W lipcu 1921 r. Pużak został wybrany do Centralnego Komitetu Wykonawczego PPS, w którym nieprzerwanie do 1939 r. pełnił funkcję sekretarza generalnego.

Po niemieckiej agresji na Polskę pozostał w Warszawie. Do 17 września, kiedy to zachorował na czerwonkę, urzędował w siedzibie partii i uczestniczył w rozmowach z władzami wojskowymi w sprawie udziału robotników w obronie stolicy. Po jej kapitulacji wraz z Zygmuntem Zarembą, Tomaszem Arciszewskim i kilkoma działaczami warszawskich struktur PPS podjął działania, które w połowie października 1939 r. doprowadziły do powstania konspiracyjnej organizacji socjalistycznej pod kryptonimem „Wolność – Równość – Niepodległość”. W WRN, powszechnie uznawanej za wojenną emanację PPS, Pużak objął stanowisko sekretarza generalnego, oraz komendanta pionu wojskowego organizacji: Gwardii Ludowej (w lecie 1944 r. nazwę zmieniono na Oddziały Wojskowe Powstańczego Pogotowia Socjalistów), która na zasadach autonomii już na początku 1940 r. podporządkowała się ZWZ. Pużak od początku stał na stanowisku budowy organizacji o charakterze kadrowym. To on był odpowiedzialny za wprowadzenie w WRN bardzo restrykcyjnych zasad bezpieczeństwa, dzięki którym partia w okresie okupacji niemieckiej poniosła bardzo niewielkie straty w ścisłym kierownictwie. W działalności konspiracyjnej najczęściej posługiwał się pseudonimami: Grzegorz, Bazyli, Seret, Kazimierz Bazylewski, Styczeń.

Fot. fb/IPN

W Politycznym Komitecie Porozumiewawczym

W lutym 1940 r. z ramienia WRN Pużak wszedł w skład Politycznego Komitetu Porozumiewawczego (PKP), krajowego zaplecza politycznego Rządu RP na Uchodźstwie, skupiającego przedstawicieli najważniejszych konspiracyjnych stronnictw politycznych. Ze względu na swój wiek i doświadczenie polityczne został wybrany przewodniczącym PKP. W czasie obrad, a także w kontaktach z Delegatem Rządu RP na Kraj, sprzeciwiał się próbom jednostronnego narzucenia krajowi decyzji politycznych przez premiera. Jego zdaniem kierownictwo narodu znajdowało się w kraju, a na emigracji byli tylko rzecznicy interesów narodowych. Dążył również, w myśl swoich jeszcze przedwojennych założeń, do zacieśnienia współpracy pomiędzy socjalistami a ludowcami.

Po niemieckiej agresji na Polskę pozostał w Warszawie. Do 17 września, kiedy to zachorował na czerwonkę, urzędował w siedzibie partii i uczestniczył w rozmowach z władzami wojskowymi w sprawie udziału robotników w obronie stolicy.

Po wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej oraz podpisaniu umowy Sikorski-Majski, 10 września 1941 Pużak zgłosił Delegatowi Rządu RP na Kraj czasowe wstrzymanie się WRN od udziału w PKP. Głównym powodem decyzji kierownictwa WRN, była próba wymuszenia na: premierze, Delegacie Rządu, PKP i SL realizacji zarysowanego powyżej programu. Zakończyła się ona niepowodzeniem głównie z powodu powstania w tym czasie organizacji Polskich Socjalistów, jednoczącej niewielkie konspiracyjne grupy lewicy socjalistycznej, która wkrótce potem została zaproszona do PKP. Uświadomiwszy sobie nieskuteczność podjętej polityki, począwszy od wiosny 1942 r. kierownictwo WRN podjęło wielotorowe działania mające na celu powrót do PKP. Jednocześnie prowadzono rozmowy zjednoczeniowe z organizacją Polskich Socjalistów, które wiosną 1943 r. doprowadziły do jej rozbitcia i przejścia części jej działaczy do WRN. Zbiegło się to z powrotem Pużaka do porozumienia stronnictw. W ciągu kilku kolejnych miesięcy Pużakowi udało się doprowadzić do podpisania 15 sierpnia 1943 r. Deklaracji Porozumienia Politycznego Czterech Stronnictw, która zawierała zarówno cele wojenne Polski, jak i zakładała utworzenie konspiracyjnego surogatu parlamentu – Rady Jedności Narodowej (RJN). Stronnictwa zobowiązały się także do ścisłej współpracy co najmniej do czasu ogłoszenia pierwszych powojennych wyborów.

**Pomnik szesnastu przywódców
Polskiego Państwa Podziemnego
w Pruszkowie. Fot. IPN**

„O co walczy naród Polski?”

Po powołaniu RJN Pużak został obrany jej przewodniczącym. Na tym stanowisku był współautorem jej manifestu programowego: „O co walczy naród Polski?”. W czerwcu 1944 r. Pużak odrzucił propozycję prezydenta Władysława Raczkiewicza mianowania go jego następcą, uzasadniając to chęcią pozostania na powierzonym mu przez stronnictwa polityczne stanowisku. Jako przewodniczący RJN Pużak razem z Delegatem Rządu RP na Kraj oraz Komendantem Głównym AK miał podjąć decyzję o terminie wybuchu powstania warszawskiego. Z niewyjaśnionych do końca do dzisiaj powodów nie uczestniczył on jednak w decydującej naradzie i podjętą przez gen. Tadeusza Komorowskiego „Bora” i prof. Jana Stanisława Jankowskiego decyzję zaakceptował po fakcie. Uczynił to, pomimo iż sam żywił poważne zastrzeżenia co do sensu walki. W czasie powstania wraz z Delegatem Rządu i komendantem AK, starał się organizować funkcjonowanie wyzwolonej części Warszawy, oraz zabiegał o pomoc militarną dla walczących. Po kapitulacji powstania opuścił miasto wraz z ludnością cywilną i przebywał m. in. w Piotrkowie.

Zdjęcie sygnalityczne Kazimierza Pużaka. Fot. AIPN

Więzień komuny

Wiosną 1945 wraz z kierownictwem PPS (WRN powróciła do tej nazwy w czerwcu 1944 r.), pomimo zastrzeżeń co do ich brzmienia, zaakceptował uchwały konferencji jałtańskiej. Pod koniec marca mimo braku osobistego zaufania do ZSRS, z poczucia obowiązku, zdecydował się wraz z innymi przywódcami Polskiego Państwa Podziemnego wziąć udział w rozmowach z przedstawicielami władz sowieckich w Pruszkowie. Został tam aresztowany i przewieziony do Moskwy, gdzie w czerwcu t.r., w procesie przywódców Polskiego Państwa Podziemnego został skazany na 1,5 roku. Po upływie 4 miesięcy amnestionowany, w listopadzie t.r. powrócił do Polski.

Pomimo zastrzeżeń co do ich brzmienia zaakceptował uchwały konferencji jałtańskiej.

Pod koniec marca mimo braku osobistego zaufania do ZSRS, z poczucia obowiązku, zdecydował się wraz z innymi przywódcami Polskiego Państwa Podziemnego wziąć udział w rozmowach z przedstawicielami władz sowieckich w Pruszkowie.

W tym czasie napisał swoje wspomnienia, które po raz pierwszy drukiem ukazały się 30 lat później. Utrzymywał również kontakt z niewielkim gronem byłych działaczy WRN. Na początku czerwca 1947 r. został ponownie aresztowany. W trakcie procesu toczącego się w dniach 5-19 listopada 1948 r. przed Wojskowym Sądem Rejonowym w Warszawie nie przyznał się do winy, w ostatnim zaś słowie prosił, by za cenę jego wyroku obniżyć go jego współtowarzyszom. Ostatecznie został skazany na 10 lat więzienia, na mocy amnestii wyrok skrócono mu do 5 lat. Karę odbywał w więzieniu w Rawiczu. Tam też zmarł w szpitalu więziennym 30 kwietnia 1950 r. w niewyjaśnionych do dzisiaj okolicznościach. 5 maja 1950 r. został pochowany na cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

19 kwietnia 1989 r. Sąd Najwyższy zmienił wyrok z 1948 roku i uniewinnił Pużaka oraz wszystkich razem z nim skazanych. Za swoją działalność Kazimierz Pużak był odznaczony krzyżem Niepodległości z Mieczami, a także Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego Virtuti Militari. 11 listopada 1996 roku prezydent Aleksander Kwaśniewski odznaczył go pośmiertnie Orderem Orła Białego. Córka Maria odmówiła jednak odebrania go. Order został przekazany najbliższej rodzinie dopiero 7 lipca 2009 roku przez Doradcę Prezydenta Lecha Kaczyńskiego RP Jana Olszewskiego.

COFNIJ SIĘ